

VESNA VUJIĆ *

VRJEDNOVANJE KRASNOSLOVA U VIŠIM RAZREDIMA OSNOVNE ŠKOLE

Krasnoslovu se u našim školama različito pristupa, a počesto se svodi na učenje pjesmice napamet. Autorica u ovome članku daje kratak pregled nastavnih tema u kojima se obrađuje krasnoslov te pokazuje mogući pristup, ostvaren na satu, koji može pomoći učenicima da razumiju i prepoznaju govorne vrjednute, snažno dožive poruku pjesme i iskažu svoj unutarnji svijet kroz pjesnikove riječi. Pri tome se učenici vrlo uspješno osposobljavaju za samovrjednovanje i vrjednovanje drugih.

Cljučne riječi: krasnoslov, govorne vrjednute, vrjednovanje, samovrjednovanje

Uvod

Najvažniju potvrdu svoga rada vidim u učeničkoj izjavi da je hrvatski jezik težak predmet, ali ga je lako učiti jer se u svakom zadatku zna što se treba postići. Oduvijek mi je to najvažnija smjernica pri planiranju nastavnoga sata. U učiteljskim pripravama uz svaku nastavnu temu stoje i zadaće; iskazujemo što želimo da učenik nauči, usvoji, produbi.

Ipak, nerijetko se događa da one ostanu neispunjene, da nismo postigli ono što smo željeli.

Krivac nam obično bude učenik i njegova nemotiviranost za učenje. No, trebamo se zapitati je li krivica možda i u nama.

Jedna od osnovnih pedagoških osobina uspješnoga učitelja je samokritičnost.

Treba ispitati svoj rad i pokušati naći razloge neuspjeha. Mnogi će doći do saznanja da je učeniku najveći problem to što mu nije jasno što učitelj želi od njega. Važno je, dakle, u svakome zadatku jasno odrediti što očekujemo, koliko učenik treba znati i u kojem opsegu. To svi redovito radimo kada su u pitanju sadržaji iz jezika. Za svako ispitivanje ili provjeru znanja iz jezika učenik uglavnom zna što treba naučiti (padeže, glagolska vremena i vrste nezavisno složenih rečenica). Najčešće ih već u vježbanju upoznamo i s tipom zadataka koji će biti u provjeri. Na taj način omogućujemo učeniku da se kvalitetnije pripremi i da na ispitu ne bude zatečen pitanjima. Takve provjere lako je i vrjednovati pa je učeniku jasno i prije izricanja ocjene kako i koliko je gradiva svladao te sam zna koju će ocjenu dobiti. Ponekada slično radimo i u književnosti, osobito u pismenim provjerama znanja.

* Vesna Vujić, prof., Osnovna škola „Trpinja“, Trpinja

No, najveći problem je vrjednovati zadatke i vježbe vezane uz područje jezičnoga izražavanja. U tom slučaju naši učenici ne znaju što mi zapravo od njih očekujemo, a nažalost, to često ne znaju ni učitelji. Tražimo od učenika da nešto naprave, a ni samima nam nije jasno što od njih želimo time postići. Takav način rada sigurno nije svrhovit. On izaziva stres i tjeskobu kod učenika, što na kraju za posljedicu ima odbojnost i otpor prema predmetu. Učeniku često nije jasno zašto je nečiji sastavak ili govorna vježba bolji od njegovog, nije upoznat s elementima koji se vrjednuju jer nigdje nisu bili jasno naznačeni.

Još je teže vrjednovati krasnoslov. Učeniku se čini da je naša ocjena subjektivna i proizvoljna jer je on tekst naučio, a uvriježeno mišljenje u nas je da je dovoljno pjesmicu naučiti doslovce da se dobije odlična ocjena. Kada učitelj kaže učeniku da nije izražajno govorio nastaju rasprave (često i s roditeljima), krene poneka suza, a djetetu ostane nejasno što je to trebalo napraviti i na koji način. Učiteljima je teško jer krasnoslovu svatko drugačije pristupa. Čini se da nismo dovoljno osvijestili njegovu ulogu u razvoju jezičnih vještina učenika. Na studiju kroatistike tome se posvećuje malo vremena. Treba posegnuti za knjigama naših cijenjenih metodičara da bi krasnoslov stvarno imao svrhovitu ulogu u jezičnom osposobljavanju učenika.

Krasnoslov

Profesor Stjepko Težak u *Govornim vježbama* kaže da je krasnoslov interpretativno čitanje i izgovaranje napamet (recitiranje) književnoumjetničkih tekstova u skladu sa suvremenima određenjima u kojima se očituje nastojanje govornoga izražavanja vlastitoga doživljaja i razumijevanja teksta¹. Krasnoslovitelj posreduje između teksta i čitatelja očitujući stvaralački odnos prema tekstu. U govoru uvijek prepoznavamo čovjeka. Nema govora koji ne odražava svoga govornika i situaciju u kojoj se govor odvija; ne postoje dva čovjeka jednakoga govora i nema čovjeka koji uvijek jednako govori neovisno o situaciji u kojoj se nalazi. Ma koliko se trudili da budemo objektivni, neutralni, "jezični", da izražavamo čiste misli, u tome nikada ne uspijevamo. Već nas je Charles Bally početkom ovoga stoljeća upozorio da je naše ja toliko jako da govorom prvenstveno izražavamo svoje osjećaje². Govorenjem istovremeno ostvarujemo govorne vrjednote. Svaki se naš izričaj, bilo da se radi o slogu, riječi ili rečenici, svako se naše glasanje sastoji od istovremenoga ostvarivanja svih govornih vrjednota. U svojoj knjizi *Zvuk i pokret* Petar Guberina definirao je vrjednote govornoga jezika kao izvanleksička sredstva izraza koja svoju vrijednost ostvaruju na osnovi zvuka i pokreta i koja nam omogućuju da se izrazimo kraće ili ekspresivnije, ili istovremeno i kraće i ekspresivnije. Vrjednote su govornoga jezika: intonacija, intenzitet, tempo, pauza, mimika, geste i stvarni kontekst³.

Pristup krasnoslovu u školi

Još je profesor Težak ustvrdio da nema usustavljena pristupa krasnoslovu u školskim programima ⁴. Prema nekadašnjim planovima rada (prije uvođenja HNOS-a) umijeće krasnoslovljenja obrađivalo se teoretski, učenjem o govornim vrjednotama.

1. Težak, S. (1990.), Govorne vježbe u nastavi hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb: Školska knjiga.
2. Prema: Vuletić, B. (1980.) Gramatika govora, Zagreb: GZH.
3. Prema: Težak, S.: *ibidem*
4. Težak, S.: *ibidem*

Učenici su ih morali znati pobrojati, a neki su se učitelji trudili i na primjerima pokazati njihovu primjenu. Poznato nam je da je to sve bilo neučinkovito i previše apstraktno. Takvo znanje nije se moglo primijeniti.

Problem je pokušao riješiti HNOS uvođenjem ključnih pojmova uz teme i navođenjem obrazovnih postignuća ¹. Krasnoslov, kao dio jedne nastavne teme – čitanja, sustavno se izučava od 1. razreda:

- I. r. **Čitanje - početno čitanje**
- II. r. **Izražajno čitanje** (Interpretativno)
- III. r. **Čitanje po ulogama**
- IV. r. **Intonacija u čitanju** (rečenična intonacija, rečenični naglasak)
- V. r. **Interpretativno čitanje** (lirskih, pripovjednih i dramskih tekstova)
- VI. r. **Interpretativno čitanje i krasnoslov**
- VII. r. **Interpretativno čitanje**
- VIII. r. **Čitanje dijalektnih tekstova** standardni jezik, zavičajni govor, materinski jezik, manjinski jezik).

U petome se razredu već pretpostavlja sposobnost izražajnoga čitanja. Učenik bi trebao prepoznavati rečeničnu intonaciju i rečenični naglasak i postupno usvajati ostale govorne vrjednote:

HRVATSKI JEZIK 5. razred

Slušanje i interpretativno čitanje književnih tekstova

Ključni pojmovi:

- interpretativno čitanje lirskih, pripovjednih i dramskih tekstova

Obrazovna postignuća:

- zamjećivati razlike u doživljaju književnoumjetničkoga djela s obzirom na različite govorne interpretacije
- izraziti doživljaj djela prikladnim interpretativnim čitanjem (služeći se vrjednotama govorenoga jezika)

1. Nastavni plan i program za osnovnu školu, (2006.) Zagreb: MZOŠ.

Ista tema razrađuje se i u 6. razredu. Krasnoslov se uvodi kao ključni pojam i predviđa se osposobljenost učenika da uoče razlike između različitih ostvaraja istoga teksta. Učenik treba ovladati izražavanjem doživljaja prikladnim čitanjem:

HRVATSKI JEZIK 6. razred

Interpretativno čitanje i krasnoslov

Ključni pojmovi:

- interpretativno čitanje
- krasnoslov

Obrazovna postignuća:

- zamjećivati razlike u doživljaju književnoumjetničkoga teksta s obzirom na različite govorne interpretacije
- izraziti doživljaj književnoumjetničkoga teksta prikladnim interpretativnim čitanjem
- krasnosloviti

U 7. se razredu već očekuje uporaba vrjednota govorenoga jezika u sporazumijevanju (9. tema: Načini sporazumijevanja) i izražajno čitanje s uočavanjem uloge rečeničnih znakova i njihove veze s govornim vrjednotama.:

HRVATSKI JEZIK 7. razred

Interpretativno čitanje

Ključni pojmovi:

- interpretativno čitanje

Obrazovna postignuća:

- slušati izražajno čitanje
- izražajno čitati poznate tekstove
- zamjećivati ulogu rečeničnih znakova i njihovu vezu s govornim vrjednotama jezika

Čitati bi trebalo poznate tekstove, a poželjno bi bilo pokušati izražajno čitati i učeničke radove. U 8. razredu učenik će vježbati izražajno čitanje dijalektnih tekstova primjenjujući sve ono što je naučio u prethodnim razredima.

Vidimo da se govorne vrjednove više ne pojavljuju kao skup pojmova koji treba napamet naučiti nego se pretpostavlja služenje njima u ostvaraju, one postaju obrazovno postignuće učenika. To treba primjereno i vrjednovati. HNOS posebno ističe važnost samovrjednovanja učenika. Ono se može uspješno ostvariti upravo u krasnoslovu.

Vrjednovanje i samovrjednovanje krasnoslova

U radnoj verziji kataloških tema (30. lipnja 2005.) navedene su i preporuke za metodičku obradu tema. Tako se predlaže u 5.r. zapažanje i proučavanje svake govorne vrjednove na primjeru odabranoga teksta za

vježbu. U 6.r. trebalo bi poslušati snimke interpretativnoga čitanja glumaca, učenika-recitatora i učitelja. U 7.r. već tražimo od učenika da samostalno pronalaze tekstove koje će rabiti u uvježbavanju izbora intonacije, intenziteta, stanke i ostalih vrjednota govorenoga jezika. Iz svakodnevnoga rada s učenicima znamo da bi ovakav zadatak opet doveo u nedoumicu jer učenik ne bi znao što treba napraviti, a još bi teže bilo to vrjednovati. No, uspješan učitelj je onaj koji zna čime i kako potaknuti učenike na učenje. Osobito je poticajno ponuditi učenicima listić u kojemu im jasno navodimo što trebaju naučiti. Učeći kod kuće oni mogu sami pratiti razinu postignuća, a međusobnom provjerom s prijateljima iz razreda - poboljšati vlastitu izvedbu. Na listiću su i prijedlozi ocjena. Na satu interpretacije naučene pjesme svaki učenik treba sam sebe ocijeniti nakon izvedbe, a u isto vrijeme ocjenjuju ga i ostali učenici i učitelj.

Primijenila sam takvo vrjednovanje u 7. razredu. Učenici su krasnosloveli tri pjesme, različite po načinu ostvaraja: *Hrvatski jezik*, Vladimira Nazora, *Djevojčici mjesto igračke*, Antuna Gustava Matoša i *Pejzaž*, Vladimira Vidrića. Već nakon nekoliko izvedbi učenici su počeli uočavati razlike u ostvarajima i jasno obrazlagati svoje ocjene. Lijepo je bilo vidjeti kako i oni učenici koji se rijetko javljaju na satu sada osjećaju potrebu uključiti se u raspravu. Svi su znali prepoznati razlike i argumentirano objasniti svoju prosudbu. Sljedeći tjedan svi su krasnosloveli istu pjesmu: *Moj dom*, Silvija Strahimira Kranjčevića. Prethodno su imali dovoljno vremena da se kod kuće, prateći opisnike iz listića, pripreme za samostalnu izvedbu.

Na satu interpretacije su svi učenici sami sebe, a i druge, vrlo objektivno ocijenili i složili se s primjedbama drugih učenika. Bilo im je jasno što nisu dovoljno dobro svladali. Raspravljali su o tome i iznosili prijedloge za poboljšanje postignuća.

Krasnoslov tako više za njih nije učenje napamet. On je postao mogućnost izricanja najdubljih osjećaja, užitek u spoznavanju vlastite duše u suglasju s drugima i njihovim emocijama.

Listić za samoprocjenu postignuća

Cijeli tekst pjesme naučiti napamet	1 2 3 4 5
Recitiranjem dočarati slušateljima osnovni ugođaj djela	1 2 3 4 5
Govoriti razgovijetno, primjerenim tempom i visinom glasa	1 2 3 4 5
Boju glasa prilagoditi ugođaju i poruci pjesme	1 2 3 4 5
Pravilno ostvarivati sve glasove i naglašavati riječi	1 2 3 4 5

Nastupiti samouvjereno i opušteno	1 2 3 4 5
Ostvariti dojam kod slušatelja	1 2 3 4 5

Zaključak

Plutarh nas je davno upozorio da um nije posuda koju treba napuniti, već vatra koju treba zapaliti. Poticanjem samovrjednovanja učenika upravo to i činimo. Navodimo ih na aktivno sudjelovanje, promišljanje i zaključivanje. Osobito je pri tome vrijedno oduševljenje koje u učenicima izaziva spoznaja da im je sve sada doista jasno, da su sposobni sami uočavati svoja i tuđa postignuća. Učitelj je postao suradnik u zajedničkom ocjenjivanju, prijatelj u radu. P. Brajša rekao je da nas vođenje pomoću ljubavi vodi do zajedničkoga uspjeha¹⁶. Ovakvim načinom rada to možemo doista i ostvariti na obostrano zadovoljstvo nas i naših učenika.

LITERATURA:

- Brajša, Pavao, (1993.), Pedagoška komunikologija. Razgovor, problemi i konflikti u školi, Zagreb: Školske novine.
- Brajša, Pavao, (1995.), Sedam tajni uspješne škole, Zagreb:Školske novine.
- Težak, Stjepko, (2000.), Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1,2, Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, Stjepko, (1990.), Govorne vježbe u nastavi hrvatskoga ili srpskoga jezika, 8. izdanje, Zagreb: Školska knjiga.¹⁷
- Eksperimentalni nastavni plan i program za osnovnu školu, (2005.), Zagreb: MZOŠ .
- Nastavni plan i program za osnovnu školu, (2006.), Zagreb: MZOŠ .
- Vuletić, Branko, (1980.), Gramatika govora, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

SUMMARY

EVALUATION OF RECITATION AT HIGHER LEVELS OF ELEMENTARY SCHOOL

Our schools have different approaches towards recitation, which is often reduced to the committing of short poems to memory. The author of the article gives short summary of teaching themes in which recitation has been further elaborated and is given as a possible way, as practised in the class, to help pupils to understand and recognise speech patterns, to strongly understand the very message of the poem and to express their inner world through the words of the poet. By this, the pupils are enabled to successfully evaluate others as well as to self-evaluate.

Key words: recitation, speech patterns, evaluation, self-evaluation

Primljeno: 30. kolovoza 2007.

¹⁶ Brajša, P. (1995.), Sedam tajni uspješne škole, Zagreb: Školske novine.